

KIYI ANLATILARI: GÖLYAZI'DA KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASINA İLİŞKİN ÖNERİLER

Güldehan Atay¹

Geliş Tarihi: 03.12.2025 Kabul Tarihi: 27.01.2026

ÖZ

Bu çalışma Gölyazı yerleşimini, kültür mirasının korunması ile güncel mekânsal ve toplumsal ihtiyaçların bütüncül bir yaklaşımla ele alındığı sürdürülebilir yerleşim modeli olarak incelemektedir. Makale, 2024/25 güz döneminde MSGSÜ Mimarlık Bölümü Güldehan Atay'ın mimari proje atölyesindeki mimarlık öğrencisi Melike Cengizhan'ın projesi özelinde geliştirilmiştir.

Gölyazı, çok katmanlı tarihsel yapısı, göl ekosistemiyle kurduğu ilişki ve geleneksel geçim pratikleriyle önemli bir kültüre sahiptir. Bu proje, Gölyazı'yı farklı sosyal katmanlarla, kültür sürekliliği, sosyal kapsayıcılık ve yerel ekonomik dayanıklılık eksenlerinde ele almaktadır.

Kültür mirasının mimari proje atölyelerinde ele alınması, öğrencilerin hem fiziksel çevreyi hem de tarihsel katmanları, toplumsal aidiyetleri ve mekânsal kimliği tasarım sürecine katmalarını sağlayarak mimari eğitimde çok katmanlı düşünmeyi pekiştirir.

Makalede önerilen kültür rotası ve arkeopark, Gölyazı'nın tarihsel belleğini gündelik yaşamla bütünleştirerek kültür mirasını yaşayan bir deneyime dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Tekne Evi ve İpek Böcekçiliği Atölyesi gibi üretim odaklı mekânsal öneriler, balıkçılık ve geleneksel zanaatlara dayalı yerel ekonomiyi destekleyerek kooperatifleşme ve eğitim programları aracılığıyla özellikle kadınlar ve gençlerin üretime katılımını teşvik etmektedir. Tasarım önerisi, Gölyazı'nın kültür mirasını anlamayı, aktarmayı ve mimari önerileri tartışmaya açmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Gölyazı Köyü, Mimari, Proje Atölyesi

ABSTRACT

COASTAL STORIES: PROPOSALS FOR CULTURAL HERITAGE IN GÖLYAZI

This study examines Gölyazı as a sustainable settlement model that balances cultural heritage preservation with current spatial and social needs. It is based on a project by architecture student Melike Cengizhan, developed in Güldehan Atay's architecture design studio at MSGSÜ's Department of Architecture (Fall 2024/25).

Gölyazı's significance lies in its multi-layered history, lake ecosystem relationship, and traditional living practices. The project engages with cultural continuity, social inclusion, and local economic resilience across diverse social strata.

Integrating cultural heritage into architectural education encourages students to weave together physical, historical, social, and spatial dimensions in their design thinking.

The proposed cultural route and archeopark connect historical memory with daily life. Production-focused interventions — a Boat House and Silkworm Farming Workshop — support the local fishing and craft economy while promoting women's and youth participation through cooperatives and educational programs. The proposal ultimately seeks to sustain Gölyazı's cultural heritage and open it to broader architectural dialogue.

Keywords: Cultural Heritage, Gölyazı, Architecture, Project Workshop

¹ Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, guldehan.atay@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0816-597X

Görsel 1

Gölyazı'nın genel görünümü
(Yurt Gazetesi, 18 Eylül 2024).

Giriş

Kültürel Bir Rota Üzerinde Çok Katmanlı Bir Yerleşimin Yeniden Tanımı

Gölyazı, Marmara Denizi'nin güneyinde, Apolyont (Uluabat) Gölü'nün kuzeydoğu kıyısında, gölün içine uzanan bir yarımada ve ada üzerine kurulmuş, eşsiz doğal ve kültürel değerlere sahip bir yerleşimdir (Öz, 2017; Dostoğlu ve Şahin, 2016). Tarihi MÖ 6. yüzyıla kadar uzanan Gölyazı, Antik Dönem'de "Gölyazı ad Rhyndacum" olarak anılmaktaydı. Rhynadakos (Mustafakemalpaşa) Çayı tarafından beslenen bu kadim yerleşim, sadece coğrafi konumuyla değil, aynı zamanda barındırdığı zengin tarihsel katmanlarla da öne çıkar. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü Güldehan Atay mimari proje atölyesi kapsamında tasarlanan proje; Gölyazı köyü bağlamında kültür mirası alanını anlamayı, köyün kültür değerlerini korumayı ve gelecek nesillere aktarmayı hedefleyen ve yerel değerlerin öne çıkarılmasına katkı sunan bütüncül bir tasarım yaklaşımı önerir.

1. Çalışma Alanı Kararları

Katmanların Okunabilirliği ve Mirasın Korunması:

Proje, Gölyazı'nın tarihsel ve kültürel katmanlarını pasif biçimde korumak yerine, bu katmanları yerleşim dokusu içinde okunabilir ve deneyimlenebilir hâle getirmeyi amaçlamaktadır. Ön üretimli yapıım teknikleri sayesinde, yeni yapılar tarihî kalıntılarla doğrudan temas kurmaz; aksine çelik taşıyıcılar üzerinde yükselerek geçmişin izlerine saygı duyan çağdaş ve hafif bir müdahale dili sunar. Bu yaklaşım, mirası bir müze parçası olmaktan çıkarıp yerleşimin yaşayan belleği hâline getirir.

Yerel Malzeme ve Zanaatın Canlandırılması:

Projenin mimari dili, modern yapıım sistemlerini yerel malzeme ve zanaatla buluşturur. Sazlık saçak gibi yerel kaynakların, yerleşim sakinlerinin kolektif emeğiyle (sazlık örme, ağ onarımı) yeni yapılara entegre edilmesi, sadece çevresel bir çözüm sunmakla kalmaz, aynı zamanda geleneksel zanaatların yaşatılmasını ve kültür kimliğinin güçlendirilmesini sağlar. Bu hibrit yaklaşım, mimarinin yerel bağlamla derinlemesine bir diyalog kurduğunun somut göstergesidir.

Kullanıcı Katılımı ve Kapsayıcı Gelişim: Farklı yaş gruplarıyla sosyal ve ekonomik grupların yerleşim yaşamına eşit ve aktif katılımını sağlamayı hedefler. Bu kapsayıcılık, halkın yapım süreçlerine doğrudan dâhil olmasıyla (Tekne Evi'nin sazlık saçakları gibi) başlar ve kooperatifleşme, eğitim atölyeleri ve ortak kullanım alanlarıyla pekişir. Proje, yerli halkı pasif birer "kullanıcı" olmaktan çıkarıp, yerleşimin dönüşümünde aktif birer "paydaş" hâline getirerek toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirir.

Yerel Ekonomi ve Dayanıklılık: Balıkçılık ve ipek böcekçiliği gibi geleneksel geçim kaynaklarını, modern üretim ve satış modelleriyle destekler. Tekne Evi ve İpek Böcekçiliği Atölyesi gibi fonksiyonel mekânlar, yerli halkın kendi geçim kaynaklarını güçlendirmesini, ürettikleri değerın yerleşimde kalmasını ve ekonomik döngünün yerel aktörler tarafından yönetilmesini sağlayarak yerel ekonomik dayanıklılığı artırır.

Bu ilkeler doğrultusunda ele alınan proje, Gölyazı'yı sadece korunan bir kültürel peyzaj değil, aynı zamanda üretim, öğrenme ve paylaşma kültürü etrafında yeniden canlanan, her bireyin kendine ait hissettiği yaşayan bir yerleşim olarak konumlandırır.

Proje, yerel malzemeyi ve zanaatı yeniden görünür kılarak, kullanıcı katılımını tasarımın her aşamasına entegre ederek ve tarihsel katmanların okunabilirliğini artırarak yerleşimin kimliğini güçlendirmeyi hedefler. Bu vizyon, *Kıyı Dayanıklılığı: Gölyazı'da Yerel Eylem Planı* adı altında somutlaştırılmıştır. Projenin adı, yerli halkın aktif rolüyle Gölyazı'nın dirençliliğini artırmayı amaçlayan bir eylem planı olduğunu vurgular. Bu vizyon, kültür mirasını bir müze parçası gibi izlemek yerine onu, yerleşimin gündelik yaşamının aktif bir parçası hâline getirerek yere özgü üretim pratiklerini geliştirmeyi hedefleyen kapsamlı bir yerel kalkınma modelini içerir (Tok, 2010) (Görsel 1).

2. Yerleşimsel ve Tarihsel Bağlam: Bir Yerleşimin Mekânsal ve Toplumsal Katmanları

Gölyazı, tarihsel süreç boyunca farklı dönemlere

ait kültürel, mekânsal ve toplumsal katmanların üst üste binmesiyle şekillenmiş özgün bir yerleşim dokusuna sahiptir (Karahana, 2022). Antik Dönem'den günümüze uzanan bu katmanlı yapı, yalnızca anıtsal mimari kalıntılar ya da tescilli yapılar üzerinden değil; gündelik yaşam pratikleri, üretim biçimleri, kamusal alan kullanımları ve yerleşimin doğal çevreyle kurduğu ilişki üzerinden de okunabilmektedir. Bu durum, Gölyazı'nın kültür peyzajını statik bir tarihsel miras olmaktan çıkararak yaşayan ve dönüşen bir bütün hâline getirmektedir.

Yerleşimin üretim pratikleri, özellikle balıkçılık ve ipek böcekçiliği gibi geleneksel faaliyetler, göl ekosistemi ve topografya ile kurulan karşılıklı ilişki üzerinden biçimlenmiş; bu pratikler mekânsal örgütlenmeyi ve sosyal yapıyı doğrudan etkilemiştir. Sokak dokusu, yapı ölçekleri ve kamusal açık alanlar, doğal eşikler ve topoğrafik sınırlamalar doğrultusunda gelişerek, yerleşimin çevresiyle uyumlu bir büyüme modeli ortaya koymuştur. Dolayısıyla Gölyazı'da tarihsel katmanlar, yalnızca geçmişe ait izler olarak değil, güncel mekânsal ve toplumsal düzenin belirleyici unsurları olarak varlığını sürdürmektedir.

Bu bağlamda proje, Gölyazı'nın tarihsel ve yerleşimsel katmanlarını ayrıştıran ya da belirli bir dönemi ön plana çıkaran bir yaklaşım benimsemek yerine, bu çok katmanlı yapıyı bir arada okunabilir kılmayı amaçlamaktadır. Önerilen kültür rotası, arkeolojik alanlar, tarihsel yapılar, üretim mekânları ve kamusal açık alanlar arasında süreklilik kurarak, yerleşimin geçmişi ile bugünü arasında mekânsal ve deneyimsel bir köprü oluşturur. Bu rota, yalnızca bir dolaşım hattı değil; yerleşimin belleğini gündelik yaşamın parçası hâline getiren, kullanıcıyı aktif bir keşif ve öğrenme sürecine dâhil eden anlatısal bir mekânsal kurgu olarak ele alınmıştır.

Kültürel rota aracılığıyla farklı dönemlere ait mekânsal izler, birbirinden kopuk öğeler olarak değil, üst üste binerek yeni anlamlar üreten bir bütünü parçaları olarak algılanmaktadır. Böylece proje, Gölyazı'nın tarihsel sürekliliğini görünür kılarak, yerleşimin mekânsal ve toplumsal katmanlarını

güncel yaşamla bütünleştiren ve geleceğe aktarılmasını sağlayan kapsayıcı bir çerçeve sunmaktadır.

3. Antik Dönem: Kutsal Odaklar ve Sosyal Mekânlar

Paftalardaki harita, Gölyazı'nın Antik Dönem'deki kutsal ve sosyal odaklarını net şekilde gösterir: Apollon Tapınağı, Nekropol, Kutsal Alan ve İşlik, Antik Tiyatro ve Stadion gibi odaklar, yerleşimin dinsel, sosyal ve üretim ağlarının çekirdeğini oluşturur. Bu alanlarda süren kazılar, bilimsel verilerle kamusal farkındalık arasında bir köprü kurar (Şahin, 2018; Şahin ve Gülsefa, 2022). Proje, bu kalıntılara saygı duyarak, onları yeni yapıların temeli değil, yeni kamusal alanların odak noktaları hâline getirir. Örneğin, Yerleşim Merkezinde öngörülen arkeopark yaklaşımı, Aziz Georgios Kilisesi kalıntılarını, yeni kütleleri çelik kolonlarla yükselterek görünür kılarken, modern bir kütüphanenin altında yaşayan bir sergi alanı yaratır.

Osmanlı Dönemi: İpek Yolu ve Göl Yaşamı

İpek böcekçiliği ve göl ekonomisine dayalı balıkçılık, Osmanlı Dönemi'nde Gölyazı'nın üretim belleğinin belkemiğini oluşturmuştur (Ramirez, 2025). Paftalardaki rota üzerinde de işaretlenen Silk Farming Workshop (İpek Böcekçiliği Atölyesi) ve Boat House (Tekne Evi), bu üretim pratiklerinin mekânsal izdüşümleridir. Dut yetiştiriciliği, koza işleme ve dokuma gibi pratikler, kolektif emeği ve zanaatı yerleşimin gündelik yaşamına nüfuz ettirmiştir. Projemiz, bu geleneksel zanaatları yeniden canlandırarak, sadece kültür mirasının korunmasını değil, aynı zamanda yerli halk için yeni geçim kaynaklarının yaratılmasını hedefler.

Modern Dönem: Mekânsal ve Kültürel Süreksizlikler

Mübadeleler, göçler ve doğal afetler Gölyazı'nın nüfus bileşimini ve mekânsal sürekliliğini dönüştürmüştür. Paftalardaki haritada yer alan St. Panteleimon Kilisesi ve diğer kaybolan yapılar, bu kültür süreksizliğinin izleridir. Ancak, bu yitimler aynı zamanda yeraltındaki arkeolojik izlerin

korunmasını da sağlamıştır. Projemiz, bu hassas dengeyi gözeterek, modern müdahalelerin mevcut dokuya minimum düzeyde etki etmesini ve tarihî izleri korurken, yeni bir yaşamı teşvik etmesini amaçlar.

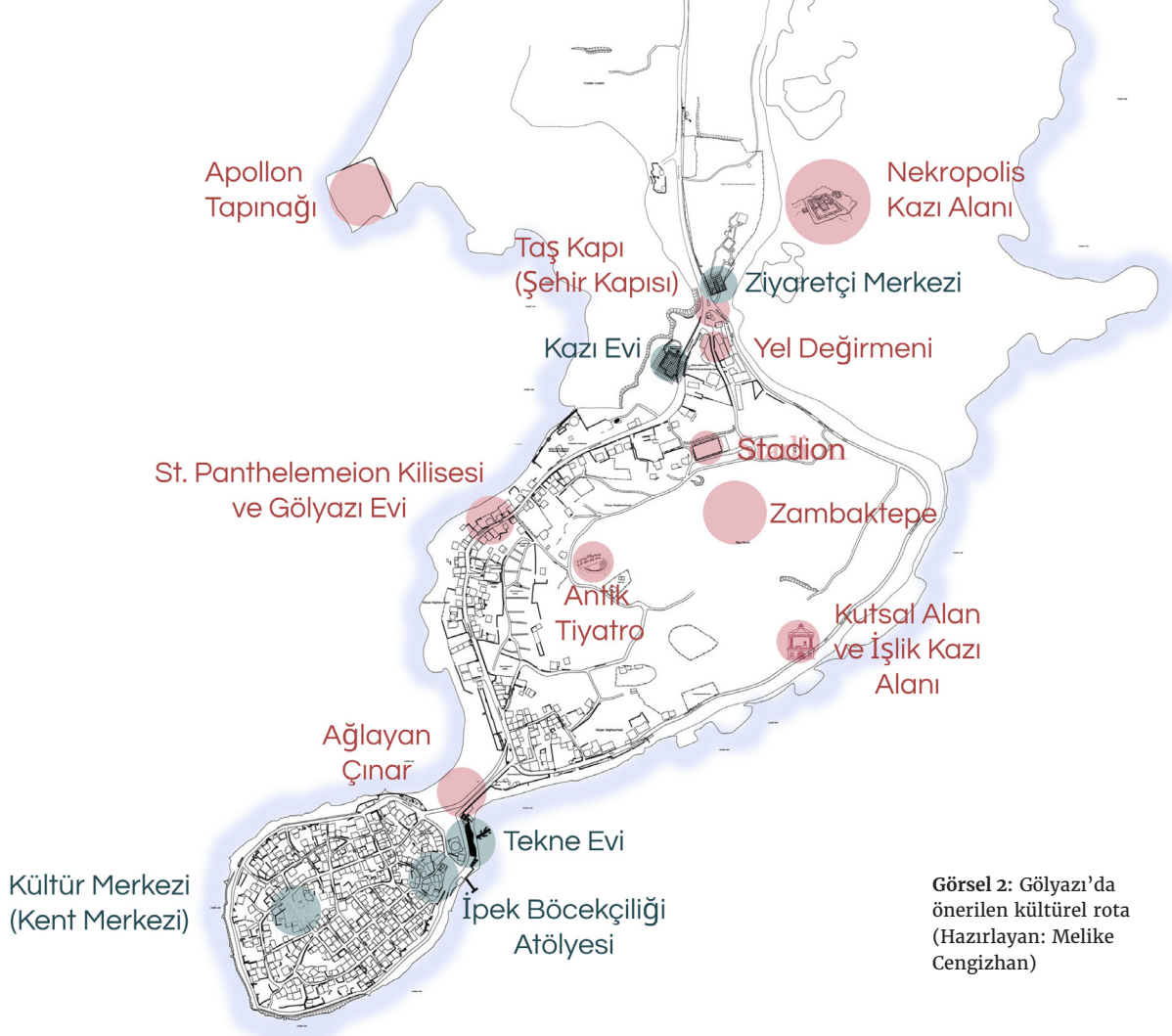
Bugünkü Gölyazı, yaşayan bir yerleşim ile arkeolojik bir peyzajın üst üste bindiği nadir örneklerdendir. Proje, bu iki düzlemi çatıştırmadan, birbirini görünür kılan bir ilişki kurmayı hedefler. Önerilen kültürel rota, ziyaretçileri ve yerli halkı, Antik Dönem'in kutsal alanlarından Osmanlı'nın üretim atölyelerine, modern kamusal mekânlardan doğal peyzajlara uzanan bir yolculuğa davet eder. Bu rota, sadece tarihî yapıları göstermekle kalmaz, aynı zamanda yerel yaşamı, üretimi ve kültür etkileşimini de deneyimleme fırsatı sunar (Görsel 2).

Analiz ve İhtiyaçlar: Sorunlardan Çözümlere Mekânsal Bir Yaklaşım

Gölyazı'nın mevcut durumu, tarihsel zenginliğine rağmen, gündelik yaşam, ekonomi ve kültür mirasının yönetimi alanlarında önemli ihtiyaçlar barındırmaktadır. Proje, paftalarda da görülen bu ihtiyaçları belirleyerek onlara somut ve bütüncül çözümler sunar. Proje kapsamında yapılan analizlerde yerleşimin fiziksel mekânlarının yanı sıra sosyal ve ekonomik döngülerdeki boşlukları da tespit edilmiştir (Görsel 3).

4. Ekonomik İhtiyaçlar ve Üretim Mekânları

Gölyazı'nın ekonomik yapısı, tarihsel olarak balıkçılık ve ipek böcekçiliği gibi yerel üretim pratiklerine dayanmaktadır. Uluabat Gölü ile kurulan güçlü ekolojik ve kültürel ilişki, balıkçılığı yalnızca bir geçim kaynağı değil, aynı zamanda yerleşimin kimliğini belirleyen temel unsur hâline getirmiştir. Benzer şekilde, özellikle Osmanlı Dönemi'nden itibaren bölgede yaygınlaşan ipek böcekçiliği, aile ölçeğinde örgütlenen, yoğun emek ve bilgi aktarımına dayalı bir üretim biçimi olarak Gölyazı'nın toplumsal yapısında önemli bir yer tutmuştur. Ancak bu geleneksel üretim pratikleri, günümüz pazar koşulları, aracı

Görsel 2: Gölyazı'da önerilen kültürel rota
(Hazırlayan: Melike Cengizhan)

sistemler, ölçek sorunları ve üretim mekânlarının yetersizliği nedeniyle sürdürülebilirliğini giderek kaybetmektedir.

Bu bağlamda proje, yerel üretim biçimlerini romantize eden bir koruma yaklaşımından ziyade, balıkçılık ve ipek böcekçiliğini çağdaş ekonomik ve mekânsal koşullar içerisinde yeniden güçlendirmeyi hedeflemektedir. Üretim süreçlerinin görünür, erişilebilir ve örgütlü mekânlar içerisinde yeniden kurgulanması hem üretim verimliliğini artırmayı hem yerel katma değer yerleşim içerisinde kalmasını amaçlamaktadır. Tekne Evi, balıkçı barınakları ve ipek böcekçiliği atölyeleri gibi üretim odaklı mekânsal öneriler, üretim-işleme-depolama-satış döngüsünü bütüncül bir sistem olarak ele alarak, yerel ekonominin parçalı yapısını güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Önerilen üretim mekânları, yalnızca ekonomik işlevler üstlenen yapılar olarak değil, aynı zamanda bilgi paylaşımını ve toplumsal etkileşimi destekleyen kamusal arayüzler olarak

tasarlanmıştır. Kooperatifleşme modelleriyle ilişkilendirilen bu mekânlar, özellikle kadınların ve gençlerin üretim süreçlerine katılımını teşvik eden eğitim programları ve atölye çalışmalarıyla desteklenmektedir. Böylece proje, yerel ekonomiyi güçlendirmenin yanı sıra, üretim bilgisinin kuşaklar arası aktarımını ve toplumsal dayanıklılığın artırılmasını hedeflemektedir.

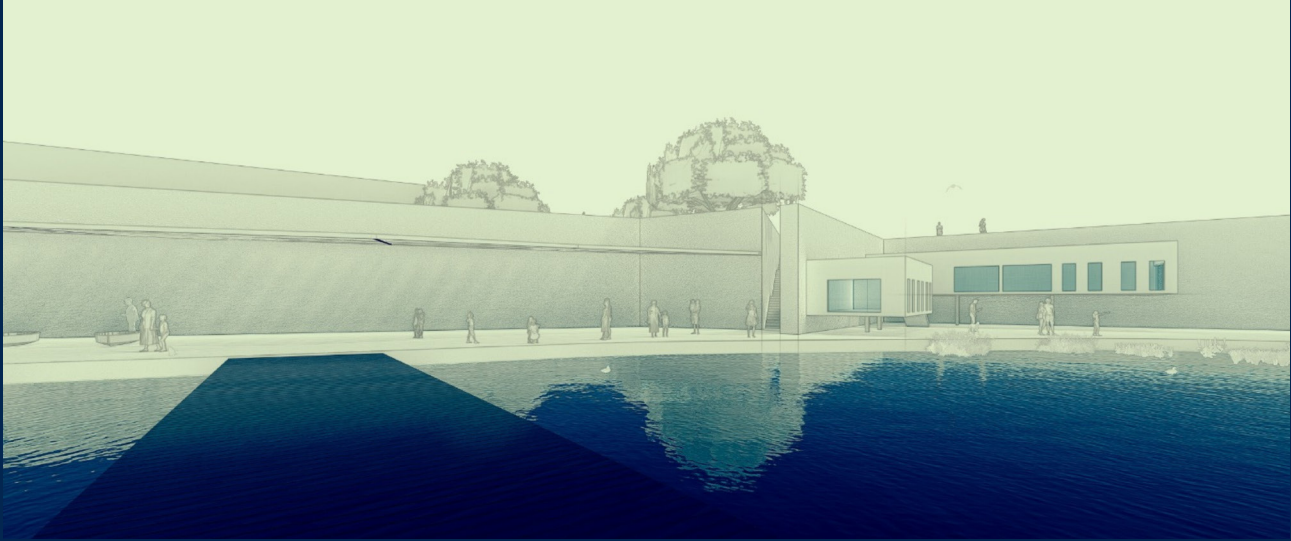
Balıkçılık: Göl ekonomisinin belkemiği olan balıkçılık, Tekne Evi ile yeniden organize edilir. Paftalardaki detaylarda görüldüğü gibi, bu yapı, balıkçılar için tekne onarımı ve bakımı atölyesi, temizleme ve soğuk depolama alanları, satış düzenini kolaylaştıran bir balık mezatı ve bir kooperatif ofisini bir araya getirir. Bu bütüncül yaklaşım, balıkçıların örgütlü bir yapıya kavuşmasını ve gelir zincirindeki paylarını artırmalarını sağlar. Kamuya açık seyir terası ise, üretim sürecini görünür kılarak yerel ekonomiyle ziyaretçiler arasında bağ kurar (Görsel 4).

Görsel 3: Gölyazı'da kültür mirası alanları ve sosyal odaklar (Hazırlayan: Melike Cengizhan)

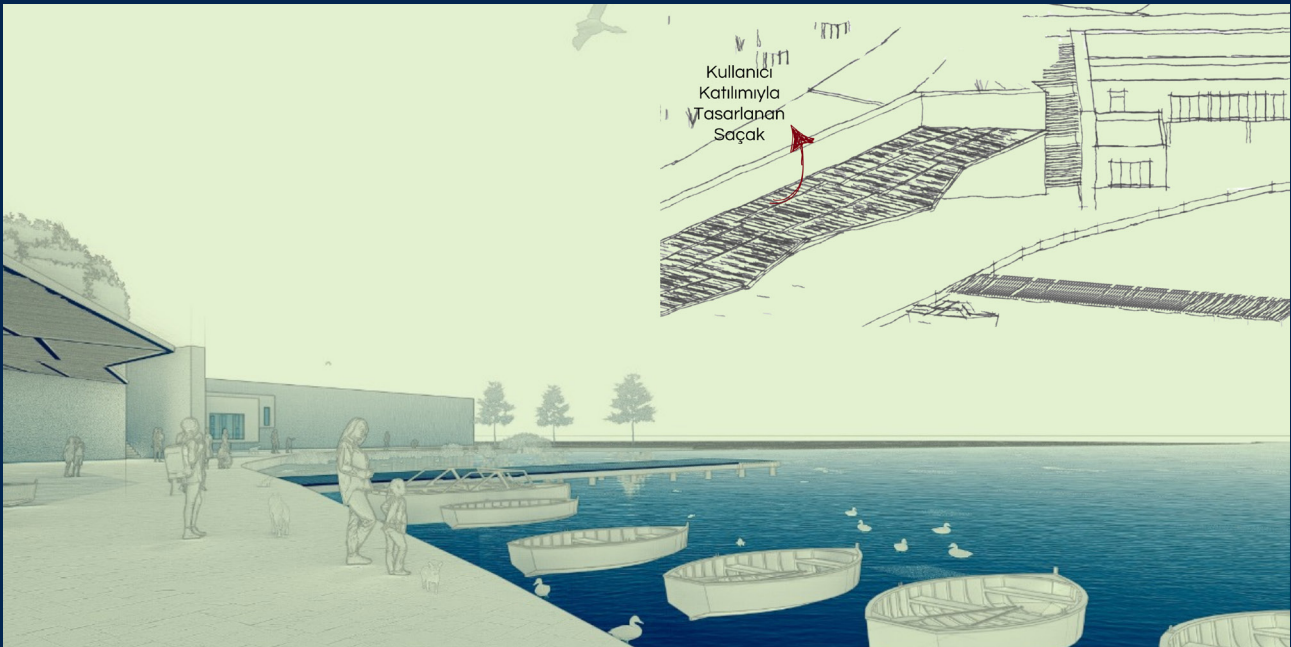
İpek Böcekçiliği: Zambaktepe yamaçlarındaki dut plantasyonları, projenin ipek böcekçiliği rotasının başlangıç noktasıdır. İpek Böcekçiliği Atölyesi ipeğin üretim zincirini (koza fırınları, iplik, dokuma) bir araya getirerek, yerel zanaatın canlanmasını

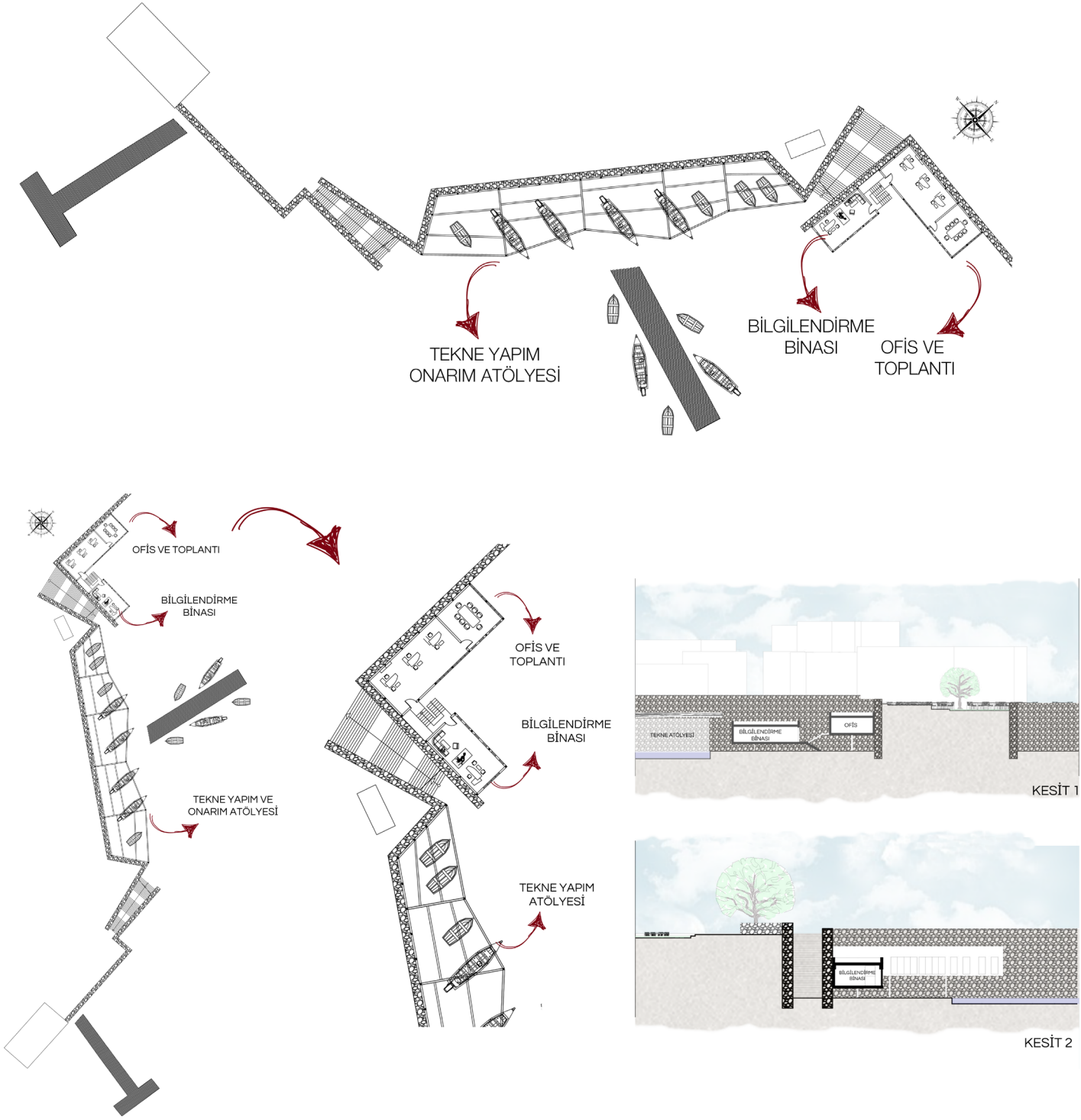
sağlar. Bu atölyeler, yerel kadınların ve gençlerin ekonomiye katılımını teşvik eden birer halk eğitim merkezi işlevi görür (Görsel 5).

KULLANICI İLİŞKİSİ

Tekne yapım atölyesinin detayları kullanıcının katılımıyla beraber yapılacak bir şekilde tasarlanmıştır. Kullanıcı hem kendi kullanacağı alanın yapımına katılımcı olarak hem de kullanıma.

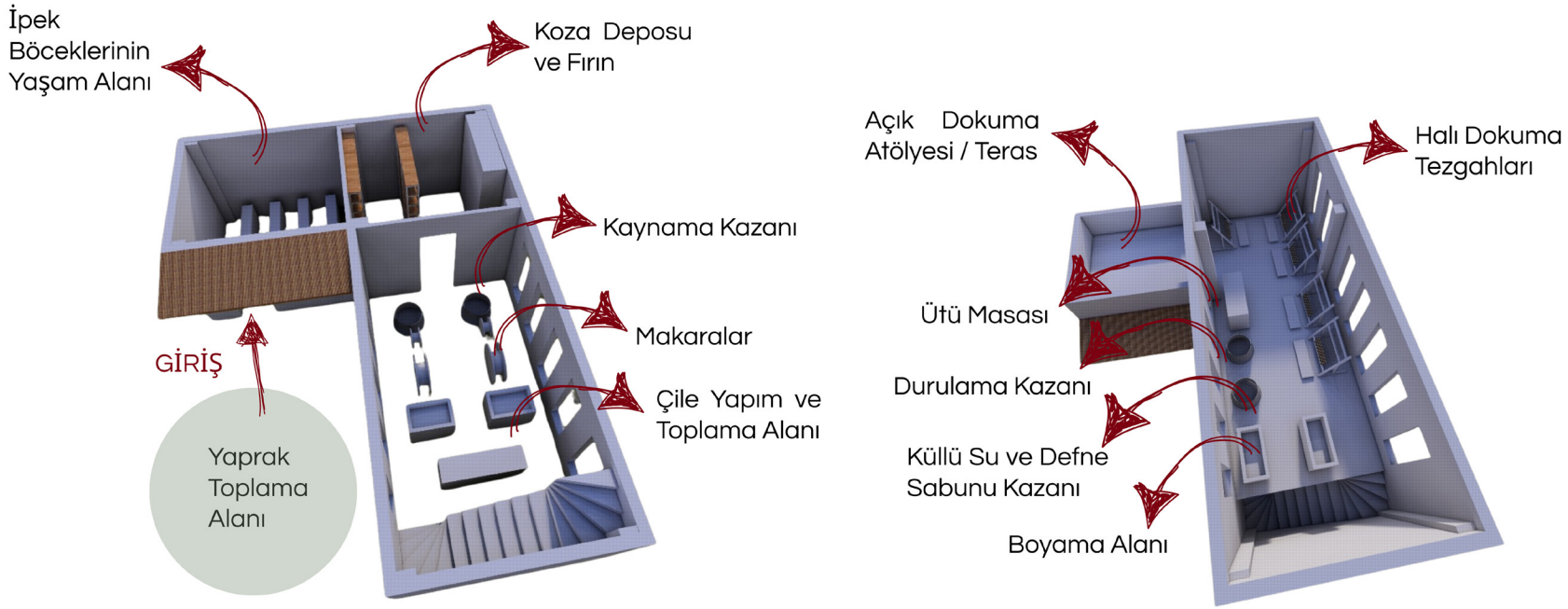

Görsel 4: Balıkçılığı teşvik eden tekne yapım evi tasarımı (Hazırlayan: Melike Cengizhan)

Yerleşimsel İhtiyaçlar ve “Sosyal Odak” Önerisi

Yerleşimin merkezindeki doku, temel hizmetlere erişim ve sosyal etkileşim açısından sınırlı kalmaktadır. Projenin ana odaklarından olan Cultural Center (Urban Hub) (Kültürel Merkez),

bu yerleşimsel boşluğu doldurmayı hedefler. Merkez analizlerde belirlenen yerelin uzun yıllar kullandığı ve günümüzde yok olmaya yüz tutmuş alan da yerel hafızayı canlandırarak yerleşimsel yaşamın "omurgası" olarak işlev görür. **Günlük Yaşam ve Hizmetler:** Kasap, fırın ve

Zambaktepenin yamaçlarına konumlandırılan dut ağaçlarının yapraklarıyla ipek böcekleri beslenir, kozalarını örür ve binadaki fırınlarında depolanır. Fırınlanan kozalardan ipe elde edilir ve burada bulunan dokuama atölyesinde kent sakinleriyle dokunur. Dokunan ürün ya da kozalar satışa açılır ve ekonomiyi kalkındırır.

Görsel 5: İpek böcekçiliğini ve halı dokuma sanatını teşvik eden atölyeler (Hazırlayan: Melike Cengizhan)

berber gibi küçük ölçekli ticari birimler, bir araya gelerek yaya sürekliliğini teşvik eden bir ticari aks oluşturur. Bu aks, yerli halkın temel ihtiyaçlarını karşılarken, sosyal etkileşimi de artırır. Ayrıca, kırılğan gruplara (yaşlılar, engelliler) yönelik temel sağlık hizmetlerine yerinde erişim sağlayan bir sağlık ocağı projenin kapsayıcılık ilkesini pekiştirir.

Kültürel Altyapı: Paftalarda görülen kütüphane ve konferans salonu, sadece bilgiye erişim noktaları değil, aynı zamanda yaşam boyu öğrenme ve kamusal tartışma kültürünü teşvik eden mekânlardır. Bu yapılar, kütüphanenin altındaki Aziz Georgios Kilisesi kalıntılarını bir arkeopark olarak görünür kılarak koruma ve kullanım dengesini kamusal eğitimle bütünleştirir.

Arkeolojik Alanlar ve "Ziyaretçi Merkezi" Çözümü

Gölyazı'nın arkeolojik mirası, ziyaretçiler için bilgilendirme ve deneyimleme açısından yeterli altyapıya sahip değildir (Aybek ve Öz, 2007).

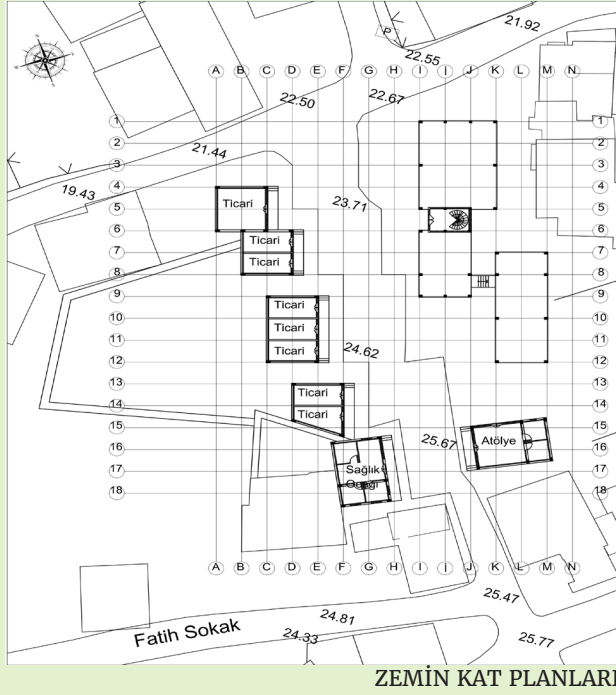
Araştırma Merkezi ve "Kazı Evi", sürekli devam eden kazı çalışmaları, bilim insanları için konaklama, çalışma ve eser depolama alanları gibi temel ihtiyaçlar yaratır. Paftalarda yer alan Kazı Evi (Excavation House), bu yoğun çalışma koşullarına uygun, sade

ve dayanıklı bir yapı olarak tasarlanmıştır. Zemin katta atölyeler ve yemekhane yer alırken üst katta yatakhaneler ve sosyalleşme alanı mevcuttur. Yapı, kazı çalışanlarına ve burayı deneyimleyecekler için verimli bir çalışma ortamı sunar.

Ziyaretçi Deneyimi ve "Ziyaretçi Merkezi": Nekropol girişinde konumlanan Ziyaretçi Merkezi, tek bir aks üzerinde iki kütle olarak kurgulanmıştır. Bir yanda idari ofis ve toplantı salonları, diğer yandaysa sergi ve bilgilendirme birimleri bulunur. Bu yapı, bilimsel çalışma ile kamusal deneyim arasında kontrollü bir eşik oluşturarak, ziyaretçilerin kazı alanına dair bilgi edinmesini ve rotayı takip etmesini sağlar. Ziyaretçi rotası, buluntulara dair bilgilendirme panoları ve görsel anlatılarla zenginleştirilerek deneyimin derinleştirilmesi hedeflenir (Görsel 6).

Proje Yaklaşımı: Kültürel Katmanlılığı Açığa Çıkarmak

Gölyazı projesi, yerel bağlamla uyumlu, çağdaş ve sürdürülebilir bir mimari dil geliştirmeyi hedefleyen bütüncül bir tasarım yaklaşımı ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, yerleşimin tarihsel, toplumsal ve ekolojik katmanlarını bir arada ele alarak, kültür mirasını statik bir korunma nesnesi olarak değil, güncel yaşamla etkileşim hâlinde olan dinamik

Görsel 6: Ziyaretçi Merkezi tasarımı (Hazırlayan: Melike Cengizhan)

bir yapı olarak okumayı amaçlamaktadır. Proje, mekânsal üretimi yalnızca fiziksel bir müdahale olarak değil, aynı zamanda yerel kimliğin yeniden görünür kılındığı sosyal bir süreç olarak ele almaktadır.

Bu çerçevede proje yaklaşımı, ön üretimli yapım tekniklerinin yerel zanaat pratikleriyle bütünleştirilmesi, kullanıcı katılımının tasarım sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınması ve kültürel katmanların mekânsal olarak okunabilir hâle getirilmesi olmak üzere üç temel ilke üzerine inşa edilmiştir. Ön üretimli yapı sistemleri, müdahalenin çevresel etkisini azaltan, yapım süresini kısaltan ve esnek kullanım senaryolarına olanak tanıyan bir araç olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu sistemler, yerel zanaat bilgisini dışlayan bir standartlaşma aracı olarak değil; aksine, ahşap işçiliği, sazlık saçak kullanımı ve geleneksel yapım teknikleriyle birlikte çalışan hibrit bir yapı dili oluşturacak şekilde kurgulanmıştır.

Kullanıcı katılımı, projenin yalnızca tasarlanan mekânların değil, aynı zamanda tasarım sürecinin de kolektif bir üretim alanı olmasını hedeflemektedir. Yerli halkın gündelik yaşam pratikleri, üretim

alışkanlıkları ve mekânsal beklentileri, proje kararlarının şekillenmesinde belirleyici bir veri olarak ele alınmış; bu sayede tasarlanan mekânların zaman içerisinde benimsenen, dönüştürülebilen ve sürdürülebilen yapılar hâline gelmesi amaçlanmıştır. Bu yaklaşım, projeyi tek yönlü bir mimari müdahale olmaktan çıkararak, yerleşiminin aktif öznesi olduğu bir dönüşüm sürecine dönüştürmektedir.

Kültürel katmanların okunabilirliği ise, yeni mimari müdahalelerin mevcut tarihsel dokuyla kurduğu bilinçli mesafe ve süreklilik ilişkisi üzerinden ele alınmıştır. Arkeolojik izler, tarihsel yapılar ve gündelik kullanım alanları arasında kurulan mekânsal süreklilikler, yerleşimin çok katmanlı belleğini görünür kılarken; çağdaş eklemler, geçmişî taklit eden değil, onunla diyalog kuran bir tasarım dili üretmektedir. Bu sayede proje, farklı zamanlara ait izlerin üst üste binerek yeni anlamlar ürettiği bir mekânsal okuma zemini sunmaktadır.

Kullanıcı Katılımı: Süreç Odaklı Tasarım

Proje, tasarımı tamamlanmış bir ürün olarak değil, kullanıcılarla birlikte şekillenen dinamik bir süreç olarak ele alır.

Halk Eğitim Kursları: Proje alanındaki İpek Böcekçiliği Atölyesi ve Tekne Evi, yerli halka yönelik eğitim merkezleri olarak işlev görür. Sazlık örme, dokuma, ağ onarımı ve tekne bakımı gibi yerel becerileri yaygınlaştıran bu kurslar, bilgi ve tecrübe paylaşımını teşvik ederken, yerel ekonomiye yerel hafızayla yeni beceriler kazandırır.

Kooperatifleşme: Balıkçılar ve dokumacılar için kurulacak kooperatifler, ortak satın alma, satış, pazarlama ve eğitim olanakları sunarak, yerel üreticilerin pazardaki gücünü artırır. Bu model, gelir zincirinin yerli halkta kalmasını sağlayarak ekonomik dayanıklılığı güçlendirir.

Açık Çağrılı Atölyeler: Ziyaretçi Merkezi aracılığıyla, çocuklar ve gençlere yönelik arkeoloji, doğa ve üretim temalı kısa süreli atölyeler düzenlenmesi öngörülür. Bu programlar, genç kuşaklarda kültürel miras ve çevre bilinci oluşturmaya hedefler.

Katmanların Okunabilirliği: Koruma-Kullanma Dengesi

Gölyazı'nın çok katmanlı kimliği, projenin en hassas noktasıdır. Proje, tarihî kalıntıları birer yaşayan belge gibi okutmaya amaçlar.

Arkeopark Yaklaşımı: Paftalarda da görüldüğü üzere, Aziz Georgios Kilisesi kalıntılarının bulunduğu alanda, yeni yapılar hafif çelik kolonlar üzerinde zeminden yükseltilmiştir. Bu yaklaşım, kalıntılara zarar vermeden onları kamuya açar ve yeni yapılar ile eski kalıntılar arasında "boşluk" bırakarak, tarihin bir "yaşayan sergi" gibi algılanmasını sağlar.

Şeffaf Eşikler: Ziyaretçi Merkezi ve Kazı Evi gibi yapılar, ziyaretçi rotaları ile çalışma alanları arasındaki görsel teması koruyarak, bilgi panoları ve kontrollü geçişlerle bilimsel çalışma süreçlerini kamuya görünür kılar.

Yapıların Dil Birliği: Tasarlanan tüm yeni kütleler, malzeme ve oranlarda mütevazı bir mimari ifadeye sahiptir. Bu bilinçli geri planda kalma, ana odağın

tarihî kalıntılarda ve üretim eyleminde kalmasını sağlar. Yeni yapılar, hikâyenin kendisi değil, hikâyeyi anlatan birer sahne elemanı gibi davranır.

Tasarım Kararları: Geleneksel Üretim ve Çağdaş Mekânlar Arasında Bir Köprü

Gölyazı projesi, temel yaklaşımını soyut bir kavramsal çerçeve olarak bırakmak yerine, bu felsefeyi yerleşimin ölçek, kullanım ve kullanıcı çeşitliliğine duyarlı somut mekânsal ve mimari kararlara dönüştürmeyi hedeflemektedir. Proje, Gölyazı'nın tarihsel süreklilik gösteren katmanlı yapısını ve güncel toplumsal dinamiklerini birlikte ele alarak, yerleşimin her bir noktasında farklı ihtiyaçlara yanıt veren; ancak malzeme kullanımı, mekânsal organizasyon ve kamusal-özel alan ilişkileri açısından ortak bir tasarım dili üreten bütüncül bir vizyon ortaya koymaktadır.

Paftalarda da izlenebilen bu mekânsal çözümler, yerleşimin arkeolojik, doğal ve sosyal bileşenleriyle doğrudan diyalog kuran bir yaklaşım üzerinden geliştirilmiştir.

Tarihsel yapılar, kamusal açık alanlar ve yeni mimari öneriler arasında kurulan geçirgen ilişkiler, mekânın sürekliliğini kesintiye uğratmadan, aksine mevcut dokuyu okunur ve deneyimlenebilir kılacak biçimde ele alınmıştır. Bu doğrultuda yeni yapılar, ölçek, kütle ve yerleşim kararları bakımından mevcut yapılaşmayı taklit eden değil, onunla uyumlu ve saygılı bir karşılık üreten çağdaş eklemler olarak tasarlanmıştır.

Aynı zamanda proje, gündelik yaşam pratiklerini destekleyen esnek ve çok işlevli mekânsal kurgular aracılığıyla yerleşiminin mekânla kurduğu ilişkiyi güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Kamusal alanların sosyal etkileşimi teşvik eden bir omurga olarak ele alınması, yarı açık mekânların iklimsel konfor ve kullanıcı çeşitliliği açısından etkin biçimde kullanılması ve üretim odaklı birimlerin yerleşim dokusuna entegre edilmesi, projenin yalnızca fiziksel bir düzenleme değil, aynı zamanda toplumsal bir

yeniden örgütlenme önerisi sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Gölyazı projesi, farklı ölçeklerde alınan tasarım kararlarını ortak bir düşünsel çerçevede birleştirerek, yerleşimin geçmişinden beslenen ancak geleceğe yönelik dirençli ve sürdürülebilir bir mekânsal vizyon geliştirmektedir.

Tekne Evi ve Balık Mezatı: Kimlik, Kültür ve Ekonomi

Projenin en önemli odak noktası olan Tekne Evi (Boat House), Gölyazı'nın balıkçılık geleneğini modern bir üretim ve sosyal altyapıyla birleştirir. Kıyı çizgisine paralel olarak yerleştirilen bu yapı, sadece bir işlevsel birim değil, aynı zamanda yerel kimliğin ve kültürün somut bir ifadesidir.

Yerel Malzeme ve Kolektif Üretim: Tekne yapım atölyesinin üzerini örten sazlık saçak, projenin en özgün ve sembolik mimari elemanıdır. Bu saçak, yörenin doğal malzemesi olan sazlıkların yerleşim sakinleri, özellikle de balık ağlarını ören ve tekne yapan kadın ve erkekler tarafından kolektif olarak örülmesiyle inşa edilecektir. Bu süreç, kullanıcıların tasarım ve yapım sürecine doğrudan katılımını sağlayarak, yapıyı bir "yapı" olmaktan çıkarıp, yerli halkın ortak emeğinin ve kültür belleğinin yaşayan bir ifadesine dönüştürür.

Program ve Sürdürülebilir Akış: Yapı, yıkama, ayıklama, geçici soğuk depolama, satış masaları, kooperatif ofisi ve toplantı salonu gibi farklı işlevleri tek bir çatı altında toplar. Geniş saçaklar sayesinde doğal havalandırma ve iklimlendirme sağlanır. Balıkçılar için tasarlanan bu mekân, üretimden satışa kadar olan tüm süreci organize ederken, yerel ekonominin sürdürülebilirliğini güçlendirir.

Kamusal Şeffaflık: Mezat zamanlarında, yapının bir kısmı kamusal seyir terası olarak işlev görür. Bu alan, üretim süreçlerinin hijyenik bir ortamda nasıl işlediğini ziyaretçilere görünür kılarak, yerel ekonomiyle turizm arasında bir köprü kurar ve balıkçılık kültürüne dair eşsiz bir deneyim sunar.

İpek Böcekçiliği Atölyesi: Geleneklerin Canlandırılması

Eski hamamın karşısında konumlanan **İpek Böcekçiliği Atölyesi (Silk Farming Workshop)**, Gölyazı'da tarihsel sürekliliğe sahip ipek üretimini yalnızca bir zanaat pratiği olarak değil, yerel kimliği yeniden üreten bütüncül bir üretim sistemi olarak ele almaktadır. Balıkçılık gibi ipek böcekçiliği de Gölyazı'nın sosyo-ekonomik yapısı, gündelik yaşam pratikleri ve mekânsal örgütlenmesiyle tarihsel olarak iç içe geçmiş bir geçim kaynağıdır. Özellikle Osmanlı Dönemi'nden itibaren bölge ekonomisinde önemli yer tutan ipek üretimi, aile ölçeğinde yürütülen, kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi ve emek temelli bir üretim modeli olarak yerleşim kültürünün ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Atölye kurgusu, dut ağacının yetiştirilmesinden ipek böceğinin beslenmesi, koza üretimi, iplik çekimi ve dokuma aşamalarına kadar uzanan süreci mekânsal bir dizi hâlinde örgütleyerek, üretimin tüm evrelerini görünür ve deneyimlenebilir kılmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, ipek böcekçiliğini yalnızca nihai ürün üzerinden değil, süreç odaklı bir kültür pratiği olarak ele alıp üretim bilgisinin korunması ve aktarılmasını desteklemektedir.

Aynı zamanda atölye, eğitim programları ve uygulamalı öğrenme alanları aracılığıyla özellikle kadınların ve gençlerin üretim süreçlerine katılımını teşvik eden, yerel kooperatifleşme modelleriyle ilişkilenebilen bir yapı sunmaktadır.

Mekânsal olarak yarı açık üretim alanları, doğal havalandırma ve kontrollü ışık koşulları, ipek böceğinin biyolojik gereksinimleri doğrultusunda tasarlanmış; yerel malzeme kullanımı ve pasif iklimlendirme stratejileriyle üretim süreci çevresel bağlamla uyumlu hâle getirilmiştir. Böylece İpek Böcekçiliği Atölyesi, Gölyazı'da unutulmaya yüz tutmuş bir üretim pratiğini yeniden canlandırırken, kültür mirasının ekonomik sürdürülebilirlik ve toplumsal dayanıklılık ekseninde yeniden yorumlandığı bir mekânsal arayüz olarak konumlandırılmaktadır.

Üretim Zinciri: Proje, Zambaktepe yamaçlarında başlayan dut yetiştiriciliğinden, koza üretimine, fırınlamadan ipliğe ve en sonunda dokuma atölyesine uzanan bir üretim rotası sunar.

Mekânsal Dizi: Atölye kütesi, gölgeli bir saçakla küçük bir meydan oluşturur. Burada sergileme ve satış birimleri yer alır. Atölye içinde, kısa süreli usta-çırak eğitim programları düzenlenerek, bu zanaatın genç kuşaklara aktarılması sağlanır. Bu yaklaşım, ipek böcekçiliğini sadece ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda nesiller arası bilgi aktarımını sağlayan bir kültür pratiği olarak konumlandırır.

Yerleşim Merkezi: Gündelik Yaşamın Yeni Odak Noktası

Antik Dönem'de yerleşimin merkezi olan bu alan, "Kültürel Merkez" adıyla yeniden işlevlendirilmiştir.

Mekânsal Kurgu: Zemin seviyesinde yer alan sağlık ocağı, halk eğitim atölyeleri, kasap, fırın ve berber gibi temel gereksinimleri karşılayan ticari birimler, gündelik akışı güçlendirir. Bu birimlerin açık saçaklarla gölgelenmiş ön cepheleri, sosyal etkileşimi ve yaya sürekliliğini teşvik eder.

Kültürel Bellek ve Arkeopark: Kütüphane ve konferans salonu kütleleri, altında yer alan Aziz Georgios Kilisesi kalıntıları nedeniyle zeminden ayrılarak çelik kolonlar üzerinde yükseltilmiştir. Bu radikal tasarım kararı, hem tarihî kalıntılara zarar verilmesini engeller hem de arkeolojik alanı korumalı bir açık hava arkeoparkı olarak kamuya açar. Yapılar, birer hafif köprü gibi durarak geçmişin izlerinin üzerine oturmak yerine onlarla bağ kurar.

Kazı Evi ve Ziyaretçi Merkezi: Bilim ve Kamunun Buluşma Noktası

Kazı alanlarının girişinde yer alan bu yapılar, bilimsel çalışmalarla kamuoyunu bir araya getirir.

Kazı Evi: Zemin katta çalışma atölyeleri ve

yemekhane, üst katta yatak odaları bulunur. Yapının ana kütesinden ayrı olan eser deposu, arkeolojik buluntuların güvenli şekilde muhafazasını sağlar. Beton prefabrikasyon panellerden oluşan sade ama dayanıklı iç mekânlar, uzun soluklu çalışma dönemlerinde konforlu bir ortam sunar.

Ziyaretçi Merkezi: Nekropol kazı alanının girişinde, tek bir aks üzerinde karşılıklı iki kütle oluşur. Bir kütle idari ofis ve toplantı salonlarını barındırırken, diğer kütle sergi ve bilgilendirme işlevini üstlenir. Girişte yer alan yol gösterici avlu, kazı yöntemleri ve buluntulara dair bilgilendirme panoları ile ziyaretçilere etkileşimli bir deneyim sunar.

Gölyazı Kültür Rotası

Projenin tüm bu mekânsal kararları, paftalarda da görülen kültür yolu üzerinde birleşir. Günümüzde pek çok tarihî yerleşimde olduğu gibi, Gölyazı'nın kültür katmanları da dağınık ve korumasız durumdadır. Proje, bu dağınıklığı ortadan kaldırarak, farklı dönemlere ait bu durakları belirleyip anlamlı ve okunabilir bir rota üzerinde bir araya getirir.

Bu rota, sadece bir gezi güzergâhı olmanın ötesinde, geçmişin izlerini bugünün yaşamıyla bütünleştiren bir deneyim sunar. Ziyaretçiler ve yerli halk, bu rota üzerinde ilerlerken, Antik Dönem'den kalma Nekropol Alanı, Antik Tiyatro ve Yerleşim Surları gibi kalıntılarla karşılaşır. Buradan, Osmanlı Dönemi'nin üretim pratiklerini temsil eden İpek Böcekçiliği Atölyesi ve Tekne Evi'ne geçerler. Yolculuk, yerleşimin sosyal ve ekonomik merkezinde yer alan, farklı işlevleri bir arada barındıran Kültürel Merkez (Urban Hub) ile tamamlanır. Bu kültür yolu, geçmişin izlerini somut yapılar aracılığıyla görünür kılarken, yerli halkın gündelik hayatını ve üretim pratiklerini de bu rotaya dâhil eder. Böylece, Gölyazı'nın tarihi sadece bir müze nesnesi olmaktan çıkar; yaşayan, üreten ve öğrenen bir topluluğun parçası hâline gelir.

Sonuç

Gölyazı için Sürdürülebilir Bir Gelecek

Gölyazı projesi, geçmiş ile bugünün birbirini zenginleştiren katmanlar olarak okunmasını sağlayan bütüncül bir yaklaşım üzerinden ele alınmıştır. Proje, sadece mekânsal bir müdahale değil, aynı zamanda yerleşiminin kendi hikâyesini yeniden yazmasına olanak tanıyan bir kültürel ve sosyal dönüşüm modelidir. Bu bağlamda projede mevcut yerleşimde geçim kaynakları ve kültür kodlarının esas alındığı bir sistemin kurulması öngörülmüştür.

Projenin uzun vadeli katkıları, fiziksel yapıların ötesinde, yerleşimin ve yerli halkın dayanıklılığını güçlendirmeye odaklanır:

Kültürel Süreklilik: Tasarlanan kültür rotası ve arkeopark yaklaşımıyla, yerleşimin çok katmanlı belleği gündelik yaşama yeniden eklemlenir. Tarih, yaşayan bir deneyim hâline gelir ve nesilden nesile aktarılır (Okumuş ve Bilgin Altınöz, 2018).

Yerel Ekonomik Büyüme: Tekne Evi ve İpek Böcekçiliği Atölyesi gibi üretim odaklı mekânlar, yerel zanaatları ve geçim kaynaklarını güçlendirir. Kooperatifleşme ve eğitim programları aracılığıyla kadınların ve gençlerin ekonomiye aktif katılımı teşvik edilerek, yerel katma değerin artması sağlanır.

Sosyal Kapsayıcılık: Erişilebilir hizmetler (sağlık ocağı, kütüphane), yarı-gölgeli kamusal açık alanlar ve etkileşimli eğitim programları, yerleşimin her bireyine eşit ve kapsayıcı bir yaşam alanı sunar. Bu yaklaşımlar, topluluklar arası dayanışmayı pekiştirerek yerleşimsel yaşam kalitesini yükseltir.

İklim ve Ekolojik Dayanıklılık: Pasif iklimlendirme stratejileri, yerel malzemelerin kullanımı ve zemine minimum müdahale ilkesi, projenin çevresel etkisini azaltır. Sazlık saçak gibi yerel kaynakların entegrasyonu, mimariyi yerel ekosistemle uyumlu hale getirir.

Ölçeklenebilirlik: Gölyazı için geliştirilen bu bütüncül model, göl havzasındaki diğer benzer yerleşimler için uyarlanabilir bir rehber oluşturur. Proje, kültür mirasının ekonomik ve sosyal gelişme için nasıl bir gelişim modeli oluşturulabileceğini gösteren örnek bir vaka sunar.

Bu bütüncül yaklaşım sayesinde Gölyazı, yalnızca korunan bir arkeolojik peyzaj değil, aynı zamanda üretim ve kültür aktarımına ilişkin örnek bir yerleşim olarak konumlandırılır. Proje, her bölgenin kültür katmanlarından kendi dirençliliğini yeniden inşa eden, üretim döngüsünün canlandırıldığı uygulamalı bir model oluşturmayı hedeflemektedir.

Çalışmada sazlık saçak gibi yerel ekosistem bileşenlerinin mimariyle bütünleştirilmesi, Gölyazı'nın doğal yapısıyla uyumlu bir gelişim modeli ortaya koymaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, Gölyazı özelinde geliştirilen bütüncül yaklaşımın, göl havzasındaki benzer kırsal ve tarihî yerleşimler için ölçeklenebilir ve uyarlanabilir bir referans oluşturabileceğini ortaya koymakta; kültür mirasının sosyal ve ekonomik kalkınma süreçleriyle birlikte ele alınabileceğine dair örnek bir model sunmaktadır.

Kaynakça

Aybek, S., & Öz, A. K. (2007). Preliminary Report of the Archaeological Survey at Apollonia ad Rhyndacum in Mysia. *Colloquium Anatolicum*, 6, 179–198.

Cetintas,. (2020, 30 Aralık). Uluabat from sky [Fotoğraf]. Wikimedia Commons. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Uluabat_from_Sky.jpg

Dostoğlu, N., & Şahin, D. (Ed.). (2016). Gölyazı (Apollonia ad Rhyndacum): Tarih, Arkeoloji ve Mimari. Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.

Karahan, E. C. (2022). Gölyazı 1 pafta 1126 parselde bulunan yapının koruma projesi. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Kayra, O. (2025, 29 Ekim). Silk workshop found in Bursa's Gölyazı during Apollonia excavations. *Arkeonews*.

Okumuş, G., & Bilgin Altınöz, A. G. (2018). Sürdürülebilir Koruma İçin Değişimi Anlamak Ve Yönetmek: Karmaşık Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı Olarak Gölyazı (Apolyont) Bursa Örneği. *Türkiye Yerleşimsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Yerleşimsel Morfoloji Sempozyumu*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.

Öz, A. K. (2017). Uluabat Gölü Çevresi Mimari Ve Arkeolojik Yüzey Araştırması. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı.

Ramirez, D. (2025, 30 Ekim). 19th-Century silk workshop unearthed in the ancient city of Apollonia ad Rhyndacum, Bursa. *Anatolian Archaeology*.

Şahin, D. (2018). Apollonia ad Rhyndacum (Gölyazı) Excavations. In *The Archaeology of Anatolia: Recent Discoveries (Vol III)*. Cambridge Scholars Publishing.

Şahin, D. & Gülsefa, G. (2022). Apollonia ad Rhyndacum Kazıları–2021. *Şehrengiz Dergisi*.

Tok, S. Y. (2010). Mimari doku okumalarında sosyal ağ modeli (dosam): Gölyazı örneği. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Yurt Gazetesi. (2024, 18 Eylül). Avrupa'nın en güzel kasabaları açıklandı: Türkiye'den listede yalnızca o var [Fotoğraf]. <https://www.yurtgazetesi.com.tr/gozden-kacmasin/avrupanin-en-guzel-kasabaları-aciklandi-turkiyeden-listede-yalnizca-h267529.html>

<https://arkeonews.net/silk-workshop-found-in-bursas-golyazi-during-apollonia-excavations/>